

KIRGISTAN

OBLICZA TRANSFORMACJI

Redakcja naukowa
Michał Kuryłowicz
Krystian Pachucki-Włosek

Kirgistan – oblicza transformacji

pod redakcją
Joachima Dieca, Anny Jach,
Michała Kuryłowicza i Jana Brodowskiego

Tom 1

KIRGISTAN – oblicza transformacji

POD REDAKCJĄ

MICHAŁA KURYŁOWICZA I KRYSTIANA PACHUCKIEGO-WŁOSKA

Michał Kuryłowicz
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-5041-6683>
✉ michal.kurylowicz@uj.edu.pl

Krystian Pachucki-Włosek
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-4527-5441>
✉ krystian.pachucki97@gmail.com

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzent: prof. dr hab. Grzegorz Mazur

Opracowanie redakcyjne: Marta Kupańska

Projekt okładki: © Ka Klakla

ISBN 978-83-8138-107-9 (druk)
ISBN 978-83-8138-265-6 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381382656>

Na okładce wykorzystano zdjęcie autorstwa E. Żak
(Biszkek, Kirgistan)

Publikacja została dofinansowana ze środków Wydziału Studiów
Międzynarodowych i Politycznych UJ, Instytutu Rosji i Europy
Wschodniej UJ, Instytutu Bliskiego i Dalekiego Wschodu UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

<i>Od redakcji</i>	9
<i>From the Editor</i>	11
Michał Kuryłowicz, Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Wprowadzenie</i>	13

I. Polityka

1. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Prezydent i egzekutywa we współczesnym Kirgistanie</i>	25
2. Michał Kuryłowicz	
<i>Parlament i ewolucja systemu partyjnego w Kirgistanie po 2010 roku</i>	43
3. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Oblicze ideowe republiki i polityka historyczna współczesnego Kirgistanu</i>	69

II. Gospodarka

1. Łukasz Rabiasz	
<i>Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Kirgistanu, główne działy gospodarki i polityka ekonomiczna po 2010 roku</i>	85
2. Katarzyna Kosowska	
<i>Kirgistan w pętli energetycznej – problemy z wykorzystaniem potencjału wodnego republiki, tradycyjne i nowe źródła energii</i>	105
3. Patryk Dujka	
<i>Handel międzynarodowy Kirgistanu – najważniejsi partnerzy, kluczowe produkty eksportowe i importowe</i>	123

4. Konstancja Polit
*Migracja zarobkowa z Kirgistanu. Znaczenie gospodarcze
i polityczne kirgiskich gagarbaiterów*143

III. Społeczeństwo

1. Paweł Panasiuk
Panorama społeczna Kirgistanu169
2. Elżbieta Żak
*Tożsamość państwowa czy komunikacja międzykulturowa?
Problemy językowe we współczesnym Kirgistanie*185
3. Daria Saprynskaja, Iwan Sokołowski
Islam w Kirgistanie207
4. Barbara Tomków
*Polityka w zakresie równości płci i pozycja kobiety
we współczesnym Kirgistanie*227
5. Michał Kuryłowicz
Edukacja i polityka edukacyjna współczesnego Kirgistanu245
6. Bartosz Oleszko-Pyka
*Dziennikarstwo internetowe oraz media społecznościowe
w Kirgistanie – znaczenie oraz społeczna odpowiedzialność*.....271

IV. Kirgistan na arenie międzynarodowej

1. Michał Lubina
*Po pierwsze Rosja. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
Kirgistanu wobec nowych wyzwań na obszarze eurazjatyckim*287
2. Sebastian Torłop
*„Mała Wielka Gra” – Kirgistan pomiędzy Federacją Rosyjską
a USA w aspekcie militarnym*.....311
3. Paweł Panasiuk
Kirgistan – stosunki z sąsiadami w regionie Azji Centralnej.....329
4. Kinga Osierda
Tureckie soft power w Kirgistanie343

Zakończenie

Elżbieta Żak	
<i>Odwiedziny w „nieucywilizowanej” przestrzeni</i>	361
Biogramy	367
Indeks nazwisk.....	371

1. Panorama społeczna Kirgistanu

ABSTRACT

The Social Panorama of Kyrgyzstan

The purpose of this chapter is to show the demographic changes in Kyrgyz society that took place in 2014-2018, mainly based on statistical data. The issues of family and tribal relationships and the importance of religion are also tackled. The analysis of demographic indicators shows that in modern Kyrgyzstan there is still an increase in the total number of population, as well as the share of people of pre-working age in the age structure of society, which also affects the economic development of the country.

Keywords: Kyrgyzstan, demography, tribalism, religion

Резюме

Социальный портрет Кыргызстана

Цель этой главы – показать демографические изменения в кыргызском обществе, которые произошли в 2014-2018 годах, на основе статистических данных. Были также затронуты вопросы семейных и племенных отношений и значение религии. Анализ демографических показателей показывает, что в современном Кыргызстане еще наблюдается рост общей численности населения, а также доли людей до трудоспособного возраста в возрастной структуре общества, что также влияет на экономическое развитие страны.

Ключевые слова: Кыргызстан, демография, трайбализм, религия

Niepodległy Kirgistan bywa niejednokrotnie określany jako najbardziej demokratyczna z republik Azji Centralnej. Wśród wielu czynników, które wpłynęły na taką opinię, można wymienić przeprowadzenie odważnych reform gospodarczych i politycznych (Gortat, 2009, s. 77-78). Nie spowodowały one do tej pory znaczącej poprawy sytuacji materialnej społeczeństwa (Jabłoński, 2012, s. 205), niewątpliwie natomiast świadczą o woli dokonania przez Kirgizów skoku cywilizacyjnego. Należy przy tym pamiętać, że tłem wszelkich zmian w Kirgistanie pozostaje dynamiczna sytuacja demograficzna tego społeczeństwa. Poziom jego rozwoju należy mierzyć nie tylko statystykami gospodarczymi czy wskaźnikiem demokratyzacji. Można tego dokonywać także w kategoriach demograficznych, badając takie wskaźniki jak dynamika zmian ludności, przyrost naturalny, struktura wieku i płci, średnia długość trwania życia, gęstość zaludnienia oraz wielkość migracji zewnętrznych i wewnętrznych. W tym rozdziale zostanie ukazana ewolucja kirgiskiego społeczeństwa oraz jego rozwój właśnie pod względem demograficznym.

Dynamika demografii

Na dzień 1 stycznia 2018 roku Kirgistan zamieszkiwało 6 256 730 osób (tab. 1), w tym 3 101 817 mężczyzn stanowiących 49,6 % całkowitej populacji i 3 154 913 kobiet (50,4 % ludności). W latach 2014-2018 proporcje te nie uległy znaczącym zmianom (Султанов, 2019, s. 47). Od 1999 roku, kiedy przeprowadzono pierwszy, oficjalny i powszechny zarazem spis ludności w Kirgistanie, wskaźnik zmiany dynamiki demograficznej wynosi 132,5, co oznacza, że liczba ludności w ciągu prawie 20 lat wzrosła o niemal jedną trzecią. Stało się tak głównie ze względu na wysoki współczynnik przyrostu naturalnego – w 2017 roku wyniósł on 19,6‰ (120 454 osób). Należy jednak zauważyć, że od 2015

roku spada, pomimo niższej liczby zgonów, co wynika z malejącej liczby narodzin.

Wydaje się, że kirgiski rząd nie pozostaje obojętny na przemiany demograficzne w społeczeństwie, próbując reformować politykę socjalną w kraju – od 1 stycznia 2018 roku wprowadzono jednorazowy zasiłek z tytułu narodzin dziecka w wysokości 4 tys. somów. Co więcej, partia Kirgyzstan, w ramach obietnic przed wyborami parlamentarnymi w 2020 roku, zaprezentowała projekt rozszerzenia pomocy prorodzinnej tak, aby świadczenie na rzecz noworodków wynosiło rocznie w sumie 50 tys. somów. Propozycje te skomentował prezydent Dżeenbekow, uznając, że przedstawiony pomysł z ekonomicznego punktu widzenia jest niemożliwy do zrealizowania (*Партия „Кыргызстан”...*, 2019).

Tabela 1. Liczba ludności Republiki Kirgistanu w latach 2010-2018

Rok	Liczba ludności
2010	5 418 299
2011	5 477 620
2012	5 551 888
2013	5 663 133
2014	5 776 570
2015	5 895 062
2016	6 019 480
2017	6 140 200
2018	6 256 730

Źródło: *Туруктуу калктын жынысы жана курактык топтору боюнча саны*, 2019.

W strukturze wieku mieszkańców Kirgistanu wyróżnia się duża liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. W 2018 roku liczba dzieci do 15 roku życia (2 020 915 osób, 32,3 % populacji) znacznie przewyższała liczbę np. mieszkańców w przedziale 20-29 lat, który stanowił 30,8 % osób w wieku produkcyjnym. Pomimo że wszystkie te grupy urodziły się w fazie wyżu demo-

graficznego, wzrost liczby urodzeń był względnie większy w latach 2000-2015 niż w latach 1987-1996. Jednocześnie w Kirgistanie stale przybywa ludzi starszych. W 2016 roku już 16% społeczeństwa stanowiły osoby powyżej 60 roku życia (*Пожилые люди...*, 2017, s. 20), natomiast w Polsce w 2014 roku – 22% całego ludności (Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy GUS, 2016). W strukturze płci kobiety zaczynają przeważać ilościowo od 40 roku życia, a w wieku 80 lat i więcej przewyższają liczbę mężczyzn prawie dwukrotnie (Султанов, 2018b, s. 15), dla porównania: w Polsce ilościowa przewaga kobiet nad mężczyznami w 2018 roku rozpoczyna się od 50 roku życia (Stańczak, 2019, s. 34).

Wśród kobiet w okresie rozrodczym średnia wieku pierworódka pokrywa się ze średnią wieku wstępujących po raz pierwszy w związek małżeński – wynosi ok. 23-24 lata (wśród mężczyzn to 27,1 roku). W Kirgistanie na jedną kobietę przypada średnio 3,1 dzieci, co oznacza, że w przeciwieństwie do wielu krajów postsowieckich zapewniona jest reprodukcja populacji, która według norm światowych nie powinna być niższa niż 2,1 dzieci na jedną kobietę (Султанов, 2018a, s. 24). Na 1000 urodzeń żywych w 2017 roku przypadało 25,9 śmiertelnych. W 2016 roku 24,5% dzieci przychodziło na świat w związkach pozamałżeńskich (Султанов, 2019, s. 58). Niemal jedna trzecia tych przypadków dotyczyła matek, które nie przekroczyły 24 roku życia. Do urodzonych w małżeństwach przyznaje się ok. 60% obojga rodziców, w 40% przypadków tylko matka dziecka (Султанов, 2018a, s. 25). Uzmysławia to skalę przeobrażeń społecznych zachodzących w Kirgistanie.

Narodowy Komitet Statystyczny prowadzi także badania dotyczące narodzin dzieci wśród kobiet w wieku poniżej 18 roku życia. Zgodnie z ustawą o rodzinie z 2003 roku (*Семейный кодекс...*, 2003) jest to wiek graniczny dla zawarcia małżeństwa i najwcześniejszy dla narodzin dziecka. W latach 2013-2017 liczba noworodków na 1000 dziewcząt w wieku od 15 do 17 roku życia spa-

dła z 7,9 do 5,4, a od 2014 maleje także wśród kobiet w przedziale 18-19 lat. Najwięcej matek poniżej 18 roku życia notuje się w obwodach tańskim i czujskim, gdzie poziom ten jest około dwukrotnie większy niż średnia krajowa (Султанов, 2018b, s. 29).

W Kirgistanie spada liczba małżeństw, zwłaszcza tych zawieranych wśród osób do 30 roku życia (70% wszystkich związków potwierdzonych w urzędach stanu cywilnego), przybywa natomiast rozwodów – rozpada się co szóste małżeństwo – przy czym w miastach ich liczba jest dwa razy wyższa niż na wsiach (Султанов, 2018b, s. 31).

Tabela 2. Oczekiwana długość życia w chwili narodzenia w Republice Kirgistanu w latach 2013-2017

Rok	Średnia długość życia całej populacji	Średnia długość życia kobiet	Średnia długość życia mężczyzn
2013	70,2	74,3	66,3
2014	70,4	74,5	66,5
2015	70,6	74,8	66,7
2016	70,9	75,1	67,0
2017	71,1	75,4	67,2

Źródło: Султанов, *Женщины и мужчины Кыргызской Республики 2013-2017*, 2016, s. 24.

Zauważalny jest stały wzrost średniej długości życia (tab. 2). Przeciętna różnica jego trwania między kobietami a mężczyznami wynosi około 8 lat (Султанов, 2018b, s. 24), jest to spowodowane 1,5 raza wyższą śmiertelnością mężczyzn niż kobiet w przedziale wiekowym 60 lat i więcej. Ponadto co druga sześćdziesięciolatka w Kirgistanie jest wdową. Istnieje także różnica w długości życia między ludnością miejską a wiejską – ta ostatnia żyje średnio o 5 lat krócej, głównie ze względu na trudniejsze warunki egzystencji (*Пожилые люди...*, 2017, s. 21, 28).

Kirgistan pozostaje krajem słabo zurbanizowanym. W 2018 roku na obszarach miejskich żyło 2 121 000 osób (33,9 % całej ludności), a na terenach wiejskich 4 135 700 mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia wyniosła 31 os./km². Mimo mniejszej liczby ludności miejskiej wskaźnik przyrostu ludności w miastach jest wyższy niż na wsiach (Султанов, 2019, s. 46). Przykładem może być Biszkek, gdzie w między 2014 a 2018 rokiem przybyło 86 tys. mieszkańców, przez co ogólna liczba ludności w 2018 roku przekroczyła 1 mln osób (Султанов, 2018d, s. 19-21).

Według statystyk w 2017 roku do Kirgistanu przybyły 1974 osoby, w tym między innymi 1016 Kirgizów, 341 Rosjan, 221 Uzbeków, a wyjechało 5899 osób (2314 Rosjan, 1899 Kirgizów, 594 Uzbeków), co oznacza, że państwo zanotowało ujemne saldo migracji – na poziomie -3925 osób. Należy przy tym zauważyć, że stopniowo zmniejsza się zarówno liczba wyjeżdżających z kraju (w 2013 roku – 4349 osób), jak i przyjeżdżających do niego (w 2013 roku – 11 552 osób) (Султанов, 2018b, s. 33). Nie oddaje to jednak skali problemu stałego odpływu ludności, bowiem według danych Państwowej Służby Migracji przy Rządzie Republiki Kirgistanu od 1991 roku poza granicami kraju na stałe przebywa ponad 540 tys. obywateli, a do tego około 700 tys. mieszkańców wyjeżdża w celach zarobkowych, głównie do Rosji (504 tys., z czego 194 tys. Kirgizów naruszyło przepisy migracyjne), Kazachstanu (80 tys.), Korei Południowej (14 tys.) i Turcji (14 tys.) (Государственная служба миграции..., 2015). Wynika to z niskich płac i wysokiego bezrobocia. W przypadku migracji wewnątrz kraju liczba osób przemieszczających się ciągle wzrasta, z 45 957 w 2013 roku do 48 634 w 2017, przy czym w strukturze płci kobiet (17 170 w 2017 roku) jest dwa razy więcej niż mężczyzn.

Tabela 3. Skład etniczny Republiki Kirgistanu w latach 2010, 2014 i 2018

Narodowość	Rok			% ludności w 2018 roku
	2010	2014	2018	
Kirgizi	3 860 549	4 193 850	4 587 430	73,3
Uzbecy	780 583	836 065	918 262	14,7
Rosjanie	407 981	369 939	352 960	5,6
Dunganie	58 914	64 565	70 534	1,1
Ujgurzy	49 179	52 456	57 002	0,9
Tadźycy	46 686	50 174	54 976	0,9
Turcy	39 153	40 953	43 411	0,7
Kazachowie	33 047	33 701	35 541	0,6
Inni	142 207	134 867	136 614	2,6

Źródło: *Калктын улуттук курамы*, 2019.

Poza zaobserwowanym wzrostem ogólnej liczby ludności zmienia się także charakter narodowościowy republiki (tab. 3). Wraz z powiększaniem się społeczności etnicznych Kirgizów przybywa także przedstawiciele innych narodów, zwłaszcza sąsiednich krajów. Chodzi tu przede wszystkim o Uzbeków, którzy są najliczniejszą mniejszością narodową Kirgistanu, przy czym ich liczba z roku na rok stale się powiększa. Zamieszkują głównie południowo-wschodnią część państwa – przede wszystkim obwód oszyński i miasto Osz, regiony dżalalabadzki i batkeński, nie stanowiąc jednak w nich większości. Posługują się zazwyczaj językiem uzbeckim, zapisywanym zarówno w cyrylicy, jak i w alfabecie łańskim. Notuje się także wzrost liczby Dunganów i Ujgurów – prawdopodobnie pochodzących głównie z autonomicznej ujgurskiej chińskiej prowincji Sinciang. Dunganie, w Chinach zwani Hui, mieszkają w większości na wsiach, przede wszystkim w obwodzie czujskim. Posługują się językiem dungańskim (dialektem języka chińskiego) zapisywanym cyrylicą. Wyznają islam, a jeden z ich meczetów znajduje się w położonym na wschodzie republiki mieście Karakoł. Tworzą zamknięte społeczności, rzadko

dopuszczając małżeństwa swoich przedstawicieli z reprezentantami innych etnosów. Ujgurzy są uznawani za grupę represjonowaną w Chinach, przez co strona amerykańska apeluje do krajów Azji Centralnej o zaprzestanie repatriowania ich do Chińskiej Republiki Ludowej. Tadźycy zamieszkują przede wszystkim południowe regiony, zwłaszcza obwód batkeński. Napływ Turków do Kirgistanu może być związany z coraz większą ilością inwestycji realizowanych przez przedstawicieli tego kraju, na przykład budową meczetu w Biszkeku. Kazachowie zaś mieszkają tu już od lat 30. ubiegłego wieku, kiedy to w czasie przymusowej kolektywizacji tysiące obywateli Kazachstanu uciekało ze swoich domów. Potomkowie wielu z nich do dziś żyją w Kirgistanie.

Całkowicie odmienna tendencja dotyka narodowości rosyjską, ukraińską, białoruską, tatarską czy koreańską licznie reprezentowane w Kirgistanie od czasów radzieckich. Wśród tych społeczności zauważalne są: odpływ ludności do swoich historycznych ojczyzn oraz spadek liczby narodzin. Na tle regionu Azji Centralnej sytuacja kirgiskich Rosjan jest jednak korzystna. Język rosyjski od 2000 roku ma bowiem status języka oficjalnego (Wierzbicki, 2008, s. 370). Używa się go również powszechnie w edukacji, zarówno w podręcznikach dla szkół podstawowych, jak również na poziomie akademickim. Ponadto wielu Rosjan jest aktywnych społecznie, kulturalnie czy politycznie, piastują nawet urząd premiera (Nikołaj Tanajew w latach 2002-2005 i Igor Czudinow w latach 2007-2009 – wcześniej pełnił funkcję ministra przemysłu i energii) (Abazov, 2004, s.233; *Чудинов Игорь...*). Barię jest brak integracji, przede wszystkim językowej. Ze względu na wieloetniczny charakter państwa kwestia porozumiewania się pomiędzy różnymi etnosami pozostaje zawila, jednak można wskazać na rosyjski jako ogólny język komunikacji, głównie na północy kraju, w miastach, zwłaszcza dużych osiedlach.

Ewolucja zjawiska trybalizmu

W Kirgistanie po 1991 roku powstały niezależne już od Moskwy struktury państwowe, tworzone jedynie przez miejscowe elity, na które oddziaływała epoka radziecka, wpływająca także na mentalność współczesnych władz kirgiskich, bowiem większa ich część kształciła się bądź rozpoczynała swoją karierę polityczną w okresie ZSRR. Do tego trzeba dodać zjawisko trybalizmu, długotrwanie już determinujące wewnętrzne podziały w społeczeństwie kirgiskim. Trybalizm „w wąskim znaczeniu znaczy plemię, w szerokim – styl życia wspólnoty rodowo-plemiennej czy też specyficzny rodzaj więzi grupowej budowanej na podstawie więzów krwi, ale także kryteriów polietnicznych, socjologicznych i psychologicznych” (Bodio, Załęski, 2008, s. 218). W tym wypadku należy go rozumieć w szerszym kontekście, jako główny czynnik warunkujący kirgiską etnokrację. Jest to proces charakterystyczny nie tylko dla Kirgistanu, ale także dla całego regionu Azji Centralnej. Występuje zresztą również w krajach afrykańskich i Bliskiego Wschodu. W przypadku Kirgistanu przybrał on formę relacji patron–klient (Wierzbicki, Załęski, 2008, s. 267). Ze względu na modernizację i transformację ustrojową kraju koneksje rodowe okazały się przydatne na przykład przy zdobyciu lepiej płatnej pracy. Uwidacznia się w ten sposób podział między północą, gdzie koneksje i więzi nie muszą opierać się tylko na Kirgizach, a południem, które dzieli góry, a także inny tryb życia i formy gospodarowania (Bodio, Załęski, 2008, s. 225).

Różnice występują nie tylko w ramach jednego etnosu, co przejawia się częstokroć w funkcjonowaniu stereotypów. Na czas zagrożenia znikają, a zjednoczeni Kirgizi występują przeciwko innej nacji, tak jak to miało miejsce w 2010 roku w czasie konfliktu z Uzbekami w Oszu (Górecki, Matusiak, 2010) czy w roku 2011, gdy doszło do starć między Tadżykami a Kirgizami (*В Кыргызстане...*, 2011).

W Kirgistanie podział społeczny uzależniony był od powiązań krewniaczych, które w hierarchii zaczynały się od rodziny, następnie obejmowały auł, ród, plemię oraz skrzydło (Syliwoniuk, Załęski 2014, s. 89). Jak wskazuje Załęski (2014, s. 91, 93) *Prawe i Lewe Skrzydła* to tzw. Kirgizi właściwi, natomiast plemiona Ičkilik mają obce pochodzenie, także kazachskie. Czysty podział rodowy uległ jednak osłabieniu, ponieważ ważne stały się więzi polityczno-społeczne. We współczesnym Kirgistanie większość społeczeństwa, zwłaszcza Rosjan, dostrzega silną więź rodową. Nawet młode osoby wiedzą, do której gałęzi czy rodu przynależą, a także potrafią wymienić przodków do 5. czy 7. pokolenia wstecz w linii ojca. W polityce przyjęto zasadę, że trybalizm istnieje, a skoro tak, to należy go wykorzystywać (Syliwoniuk, Załęski 2014, s. 104). Za czasów kolejnych prezydentów wskazuje się na nieoficjalny wzrost znaczenia rodów, z których wywodzi się głowa państwa lub kandydat na ten urząd.

Stosunek kirgiskiego społeczeństwa do religii

Pod koniec 2016 roku w Kirgistanie było zarejestrowanych ponad 3 tys. stowarzyszeń i organizacji religijnych, z czego 86,9% islamskich, a 12,6% chrześcijańskich (Султанов, 2018a, s. 138).

Tabela 4. Struktura wyznaniowa w Kirgistanie w 2017 roku (w procentach)

Muzułmanie (głównie sunnici)	90
Chrześcijanie (w tym prawosławni)	7 (3)
Inni (głównie Żydzi i buddyści)	3

Źródło: CIA, *The World Factbook*...

Ponad 86% osób powyżej 50 roku życia nie należy do organizacji religijnych, a wraz z wiekiem aktywność ta maleje, jednak ponad 80% ludzi starszych wśród narodowości kirgiskiej i uzbek-

kiej uważa, że ceremonie religijne związane z narodzinami dziecka, małżeństwem i pogrzebem są potrzebne, podczas gdy odsetek osób o podobnych poglądach wśród ludności pochodzenia rosyjskiego wynosi 58,5% (*Пожилые люди...*, 2017, s. 99).

W 2019 roku 21 organizacji o charakterze religijnym miało sądowy zakaz działalności na terenie Kirgistanu ze względu na oskarżenia o ekstremizm czy terroryzm – dotyczące głównie islamu (Государственная комиссия по делам религий при Правительстве Кыргызской Республики).

Podsumowując, można zauważyć, że Kirgistan, według teorii rozwoju demograficznego, znajduje się w fazie III (intensywnej transformacji demograficznej), choć dostrzegalne są też elementy fazy IV (późnej transformacji). Wynika to ze spadku liczby urodzeń i zgonów, coraz wyższej przewidywanej średniej długości życia oraz jednoczesnego stosunkowo wysokiego poziomu dzietności i liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Poziom rozwoju gospodarczego kraju można więc określić jako średni. W przypadku Kirgistanu i innych państw regionu ważnym pojęciem opisującym współczesną kondycję społeczeństwa oraz jego aktywność jest trybalizm, który już od dziesięcioleci kształtuje życie społeczne przez więzy rodowe czy plemienne, stanowiąc równocześnie jeden z ważnych aspektów życia politycznego.

Bibliografia

- Abazov R., 2004, *Historical Dictionary of Kyrgyzstan*, „Asian/Oceanian Historical Dictionaries”, no. 49, Lanham, Maryland and Oxford.
- Bodio T., Załęski P., 2008, *Elity władzy w Azji Centralnej. Tradycja – modernizacja – etnopolityka*, Warszawa.
- Dżusupbekov, A.K., Jakubowski, W., Załęski, P. (red.), 2011, *Kirgistan. Problemy kulturowe i społeczno-polityczne/ Кыргызстан. Культурные и социально-политические проблемы*, Biszkek-Warszawa.

- Gortat R., 2009, *Kirgistan. Natura zmiany systemowej*, Warszawa.
- Jabłoński Ł., 2012, *Uwarunkowania wzrostu gospodarczego w postsocjalistycznych krajach Europy i WNP po 1989 roku*, [w:] A. Jach, M. Kuryłowicz (red.), *Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 4: *Reinterpretacja po dwudziestu latach*, Kraków.
- Syliwoniuk A., Załęski P., 2014, *Trybalizm w społeczeństwie i polityce – analiza porównawcza Jordanii i Kirgistanu*, „Społeczeństwo i Polityka”, nr 2 (39).
- Wierzbicki A., 2008, *Etnopolityka w Azji Centralnej. Między wspólnotą etniczną a obywatelską*, Warszawa.
- Wierzbicki A., Załęski P., 2008, *Trybalizm a władza w Azji Centralnej*, Pułtusk.
- Załęski P., 2011, *Kultura polityczna więzi w Azji Centralnej*, Warszawa.

Źródła internetowe

- Central Intelligence Agency, *The World Factbook. Kirgyzstan*, online: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html> – 2 II 2019.
- Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy GUS, 2016, *Ludność w wieku 60+. Struktura demograficzna i zdrowie*, online: https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/24/1/1/ludnosc_w_wieku_60_struktura_demograficzna_i_zdrowie.pdf – 11 X 2019.
- Górecki W., Matusiak M., 2010, *Zamieszki w południowym Kirgistanie. Aspekt międzynarodowy*, 16 X, online: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-06-16/zamieszki-w-poludniowym-kirgistanie-aspekt-miedzynarodowy> – 12 X 2019.
- Stańczak J. (red.), 2019, *Sytuacja demograficzna Polski do 2018 r. Tworzenie i rozpad rodzin*, online: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-polski-do-2018-roku-tworzenie-i-rozpad-rodzin,33,2.html> – 11 X 2019.
- Абдыкалыков О. (red.), 2011, *Статистический ежегодник Кыргызской Республики 2006-2010*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskij-ezhegodnik-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Алишева А. (red.), 2007, *Кыргызстан. Этносты и политика*, online: <https://www.osce.org/ru/odihr/34069?download=true> – 1 III 2019.
- В Кыргызстане подрались полторы тысячи киргизов и таджиков*, 2011, 30 XII, online: <https://www.segodnya.ua/world/v-kyrhyzctane->

podralic-poltory-tycjachi-kirhizov-i-tadzhikov-282607.html – 17 III 2019.

Государственная служба миграции при Правительстве Кыргызской Республики, 2015, *Единый доклад по миграции-2015. Обзор миграционной ситуации в Кыргызской Республике*, online: <http://ssm.gov.kg/полезная-информация/единый-доклад-по-миграции-2014/> – 17 II 2019.

Государственная комиссия по делам религий при Правительстве Кыргызской Республики, *Список организаций деятельность которых запрещена на территории Кыргызской Республики*, online: http://old.religion.gov.kg/ru/religion_organization/тыюу-салынган-диний-бирикмелер/ – 17 II 2019.

Денисенко М.Б. (red.), 2011, *Население Кыргызстана в начале XXI века*, online: <https://kyrgyzstan.unfra.org/ru/publications/население-кыргызстана-в-начале-21-века> – 4 II 2019.

Калктын улуттук курамы, 2019, online: <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/> – 23 II 2019.

Койчуманова К.Д., Исенкулова Э.К., 2016, *Работающие дети в Кыргызской Республике. Обследование детского труда 2014-2015 гг.*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/pozhilye-lyudi-v-kyrgyzskoj-respublike/> – 2 II 2019.

Концепция укрепления единства народа и межэтнических отношений в Кыргызской Республике, 2013, online: http://www.president.kg/ru/sobytiya/ukazy/956_utverghdena_koncepciya_ukrepleniya_edinstva_naroda_i_meghetnicheskikh_otnosheniy_v_kirgizskoy_respublike – 12 II 2019.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, *Чудинов Игорь Витальевич*, online: <http://www.kenesh.kg:88/ky/deputy/show/79/chudinov-igory-vitalyevich> – 17 X 2019.

Национальная программа развития государственного языка и совершенствования языковой политики в Кыргызской Республике на 2014-2020 годы, 2014, online: http://www.president.kg/ru/sobytiya/ukazy/2054_ukazom_prezidenta_utverghdena_nacionalnaya_programma_razvitiya_gosudarstvennogo_yazika_i_sovershenstvovaniya_yazikovoy_politiki_v_kirgizskoy_respublike_na_2014_2020_godi – 12 II 2019.

Осмоналиев А. (red.), 2013, *Статистический ежегодник Кыргызской Республики 2008-2012*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskij-ezhegodnik-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.

- Партия „Кыргызстан“ готовится к выборам 2020 года. Что она обещала и чем запомнилась*, 2019, 22 IX, online: <https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan-election-2020/30177659.html> – 15 X 2019.
- Пожилые люди в Кыргызской Республике*, 2017, online: <http://www.stat.kg/kg/publications/pozhilye-lyudi-v-kyrgyzskoj-respublike/> – 2 II 2019.
- Помпео призвал мир противостоять требованиям Китая о репатриации уйгуров*, 2019, 22 IX, online: <https://www.golos-ameriki.ru/a/reuters-usa-china> – 15 X 2019.
- Семейный кодекс Кыргызской Республики*, 2003, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1327> – 11 X 2019.
- Султанов А. (red.), 2016, *Женщины и мужчины Кыргызской Республики 2011-2015*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/sbornik-zhenshiny-i-muzhchiny-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Султанов А. (red.), 2018a, *Социальные тенденции Кыргызской Республики 2012-2016*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/publikaciya-socialnye-tendencii-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Султанов А. (red.), 2018b, *Женщины и мужчины Кыргызской Республики 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/sbornik-zhenshiny-i-muzhchiny-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Султанов А. (red.), 2018c, *Кыргызстан в цифрах*, online: <http://stat.kg/ru/publications/sbornik-kyrgyzstan-v-cifrah/> – 2 II 2019.
- Султанов А. (red.), 2018d, *Демографический ежегодник Кыргызской Республики 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/media/publicationarchive/c98319ab-1c36-44a4-b473-90f99860b079.pdf> – 2 II 2019.
- Султанов А. (red.), 2019, *Статистический ежегодник Кыргызской Республики 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskij-ezhegodnik-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Туруктуу калктын жынысы жана курактык топтору боюнча саны*, 2019, online: <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/> – 2 II 2019.
- Abdykalykov O. (red.), 2011, *Statisticheskij ezhegodnik Kyrgyzskoj Respubliki 2006-2010*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskij-ezhegodnik-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Alisheva A. (red.), 2007, *Kyrgyzstan. Ehtnosy i politika*, online: <https://www.osce.org/ru/odihr/34069?download=true> – 1 III 2019.
- V Kyrgyzstane podralis poltory tysjachi kirgizov i tadzhikov*, 2011, 30 XII, online: <https://www.segodnya.ua/world/v-kyrhzyctane-podralic-poltory-tycjachi-kirhizov-i-tadzhikov-282607.html> – 17 III 2019.

- Gosudarstvennaja sluzhba migracii pri Pravitelstve Kyrgyzskoj Respubliki, 2015, *Edinyj doklad po migracii-2015. Obzor migracionnoj situacii v Kyrgyzskoj Respublike*, online: <http://ssm.gov.kg/poleznaja-informacija/edinyj-doklad-po-migracii-2014/> – 17 II 2019.
- Gosudarstvennaja komissija po delam religij pri Pravitelstve Kyrgyzskoj Respubliki, *Spisok organizacij dejatel'nost kotorykh zapreshhena na territorii Kyrgyzskoj Respubliki*, online: http://old.religion.gov.kg/ru/religion_organization/tyjuu-salyngan-diniij-birikmeler/ – 17 II 2019.
- Denisenko M.B. (red.), 2011, *Naselenie Kyrgyzstana v nachale XXI veka*, online: <https://kyrgyzstan.unfpa.org/ru/publications/naselenie-kyrgyzstana-v-nachale-21-veka> – 4 II 2019.
- Kalktyn uluttuk kuramy, 2019, online: <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/> – 23 II 2019.
- Kojichumanova K.D., Isenkulova È.K., 2016, *Rabotajushhie deti v Kyrgyzskoj Respublike. Obsledovanie detskogo truda 2014-2015 gg.*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/pozhilye-lyudi-v-kyrgyzskoj-respublike/> – 2 II 2019.
- Koncepcija ukreplenija edinstva naroda i mezhehtnicheskikh odnoszenij v Kyrgyzskoj Respublike*, 2013, online: http://www.president.kg/ru/sobytiya/ukazy/956_utverghdena_koncepcija_ukrepeniya_edinstva_naroda_i_meghetnicheskikh_otnosheniy_v_kirgizskoy_respublike – 12 II 2019.
- Kyrgyz Respublikasynyn Žogorku Keleşi, Čudinov Igor Vitalevich*, online: <http://www.kenesh.kg:88/ky/deputy/show/79/chudinov-igory-vitalyevich> – 17 X 2019.
- Nacionalnaja programma razvitija gosudarstvennogo jazyka i sovershenstvovanija jazykovojj politiki v Kyrgyzskoj Respublike na 2014-2020 gody*, 2014, online: http://www.president.kg/ru/sobytiya/ukazy/2054_ukazom_prezidenta_utverghdena_nacionalnaja_programma_razvitija_gosudarstvennogo_jazyka_i_sovershenstvovanija_jazykovojj_politiki_v_kirgizskoy_respublike_na_2014_2020_godi – 12 II 2019.
- Osmonaliev A. (red.), 2013, *Statisticheskij ezhegodnik Kyrgyzskoj Respubliki 2008-2012*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskij-ezhegodnik-kyrgyzskoj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Partija „Kyrgyzstan” gotovitsja k vyboram 2020 goda. Čto ona obeshhala i chem zapomnilas*, 2019, 22 IX, online: <https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan-election-2020/30177659.html> – 15 X 2019.
- Pozhilye ljudi v Kyrgyzskoj Respublike*, 2017, online: <http://www.stat.kg/kg/publications/pozhilye-lyudi-v-kyrgyzskoj-respublike/> – 2 II 2019.

- Pompeo prizval mir protivostojat trebovanijam Kitaja o repatriaciji ujjurov*, 2019, 22 IX, online: <https://www.golos-ameriki.ru/a/reuters-usa-china> – 15 X 2019.
- Semejjnyjj kodeks Kyrgyzskojj Respubliki*, 2003, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1327> – 11 X 2019.
- Sultanov A. (red.), 2016, *Ženshhiny i muzhchiny Kyrgyzskojj Respubliki 2011-2015*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/sbornik-zhenshiny-i-muzhchiny-kyrgyzskojj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Sultanov A. (red.), 2018a, *Socialnye tendencii Kyrgyzskojj Respubliki 2012-2016*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/publikaciya-socialnye-tendencii-kyrgyzskojj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Sultanov A. (red.), 2018b, *Ženshhiny i muzhchiny Kyrgyzskojj Respubliki 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/sbornik-zhenshiny-i-muzhchiny-kyrgyzskojj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Sultanov A. (red.), 2018c, *Kyrgyzstan v cifrah*, online: <http://stat.kg/ru/publications/sbornik-kyrgyzstan-v-cifrah/> – 2 II 2019.
- Sultanov A. (red.), 2018d, *Demograficheskijj ezhegodnik Kyrgyzskojj Respubliki 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/media/publicationarchive/c98319ab-1c36-44a4-b473-90f99860b079.pdf> – 2 II 2019.
- Sultanov A. (red.), 2019, *Statisticheskijj ezhegodnik Kyrgyzskojj Respubliki 2013-2017*, online: <http://www.stat.kg/ru/publications/statisticheskijj-ezhegodnik-kyrgyzskojj-respubliki/> – 2 II 2019.
- Turuktuu kalktyn zhynsyz zhana kuraktyk toptoru bojuncha sany*, 2019, online: <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/> – 2 II 2019.

Kirgistan, niewielka centralnoazjatycka republika, od trzydziestu lat zмага się z trudem niepodległości. Ten górski kraj, stanowiący niegdyś odległe peryferie Związku Radzieckiego, dzisiaj pod wieloma względami jest inspirującym demokratycznym wyjątkiem na tle państw regionu. Mimo to w procesie formowania nowoczesnego państwa, zintegrowanego z gospodarką światową organizmu ekonomicznego czy otwartego społeczeństwa, młoda republika kirgiska styka się z podobnymi trudnościami, co jej poradzieccy sąsiedzi. Nie zawsze radzi sobie z nimi lepiej, niewątpliwie natomiast czyni to w sposób bardziej otwarty.

Kirgiska transformacja jest intrygująca pod wieloma względami. Poza rzucającym się w oczy aspektem politycznym otwartość zachodzących w republice zmian umożliwia śledzenie innych istotnych przemian: gospodarczych, społecznych czy kulturowych, a także dokonywanych przez republikę wyborów międzynarodowych. Kirgistan niekoniecznie osiąga spektakularne sukcesy na tych polach, niemniej jednak dylematy rozwoju, stojące przed nim, w znacznej mierze są również problemami jego sąsiadów. Zasobniejsze w surowce i pozornie stabilniejsze Kazachstan czy Uzbekistan niechętnie jednak te problemy komunikują. Dlatego też analiza wydarzeń i procesów zachodzących w Kirgistanie pozwala na ukazanie szerszego kontekstu regionalnego i swoiste „odkodowanie” tamtejszej rzeczywistości.

Ze wstępu

<https://akademicka.pl/>

ISBN 978-83-8138-107-9

9 788381 381079

